

лансовування біотичних і соціальних процесів, темпів нагромадження біотичних ресурсів в умовах надзвичайно швидкого зростання чисельності людей, технічної оснащеності людства й деградації природного середовища, існування як природних біоценотичних комплексів, так і самої людини.

Отже, на сучасному етапі планетного розвитку не тільки здобутки науки, а й інтеграція інтелекту, технічних та економічних засобів, використання досвіду попередніх поколінь, духовних надбань, прогностичних можливостей людського розуму мають допомогти людству подолати глобальну екологічну кризу.

Література

1. Голубець М.А. Від біосфери до соціосфери. – Львів: Поллі, 1997. – 254 с.
2. Реймерс Н.Ф. Экология. Теории, законы, правила, принципы и гипотезы. – М.: Россия молодая, 1994. – 367 с.
3. Мегре В.Н. I-VII книги. Серия "Звениящие кедры России". – М.-СПб, 2003.
4. Казначеев В.П. Учение В.И. Вернадского о биосфере и ноосфере. – Новосибирск: Наука, 1993. – 248 с.
5. Крисаченко В.С. Стратегія стійкого розвитку (засади історико-еволюційного синтезу)// Методологія екологічного синтезу (єдність людино- та природоохоронних аспектів). – К.: Наук. думка, 1995. – С. 54-110.

УДК 657.471:658.012.12+622.063.8

Н.Р. Массик – Львівська КА

МОДЕЛЮВАННЯ ТА АНАЛІЗ ОПЕРАТИВНИХ ТА СТРАТЕГІЧНИХ РІШЕНЬ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВ З ТРАНСПОРТУВАННЯ НАФТИ Й ГАЗУ

Подано етапи побудови моделей оперативних та стратегічних рішень, розглянуто значення оперативної інформації у системі управління підприємств з транспортування нафти й газу.

N.R. Massyk – Commercial Academy of Lviv

Design and analysis of operative and strategic decisions in the control system of enterprises from transporting of oil and gas

The stages of construction of models of operative and strategic decisions are given, considered the value of operative information in the control system of enterprises from transporting of oil and gas.

Моделювання – один з важливих напрямків раціональної організації пізнання об'єктів, контролю за їх станом і поведінкою, що полягає у побудові моделей. У бухгалтерському обліку моделювання використовується для відтворення фактів господарської діяльності, розроблення та удосконалення методології, спрямованої на отримання та обробку даних про об'єкти обліку, встановлення взаємозв'язків між окремими рівнями бухгалтерського обліку та рівнями управління, а також для прийняття управлінських рішень.

Сучасні умови розвитку конкурентного ринкового середовища вимагають пошуку шляхів підвищення ефективності управління. Питанням управлінського обліку, який відповідає за інформаційне забезпечення системи управління підприємством присвячена значна кількість робіт зарубіжних спеці-

алістів, наприклад: К. Друрі, В.Е. Кермова та ін. Останнім часом підвищену увагу до проблем розвитку управлінського обліку виявляють і українські науковці, зокрема С.Ф. Голов, В.С. Ленъ, М.С. Пушкар та ін. Проте залишаються невирішеними деякі важливі питання теорії та практики управлінського обліку. Зокрема, остаточно не визначено зміст управлінського обліку, його мету, завдання, місце та функції у системі управління підприємством. Недостатньо уваги приділено вивченню можливостей застосування управлінського обліку в інших, крім виробництва, галузях народного господарства, зокрема в нафтогазовій промисловості. Крім того, закордонні розроблення з управлінського обліку вимагають адаптації до особливостей діяльності підприємств в Україні. Тому завданнями, які поставлені у статті, є обґрунтування основних підходів та розробка моделей оперативних та стратегічних рішень щодо ефективної організації управлінського обліку на підприємствах нафтогазової промисловості.

Загальні етапи побудови моделей

I-й етап – виділення об'єктів за декількома спорідненими критеріями

II-й етап 1) встановлення основи – характеристики моделі за параметрами, які відрізняють її від інших моделей. Чим визначається сфера та межі її застосування.

2) визначення змісту – опис елементів організації бухгалтерського обліку для об'єктів, методичні рекомендації та рішення, спрямовані на пізнання та здійснення процесу, представленого у відповідній моделі.

III-й етап – інтерпретація – результат встановлення відповідності об'єктів будь-якій конкретній предметній області моделі.

Крім того, при побудові будь-якої моделі необхідна розробка методики її практичного використання, тобто реалізація моделі.

Оперативні та стратегічні рішення у системі управління підприємств з транспортування нафти й газу є досить складним і багатогранним процесом, який має свої особливості, а його аналіз на підприємстві залежить від багатьох факторів. Зважаючи на значну кількість взаємопов'язаних величин, що виникають при прийнятті управлінських рішень, систему управління підприємств можна представити у вигляді моделі, розробка якої підпорядковується закономірностям моделювання.

Модель прийняття рішень, як і будь-яка інша, є узагальненням і разом з тим конкретним відображенням об'єкта дослідження чи практично здійснюваного процесу, при розробці якої необхідно врахувати принципові положення, що регламентують порядок конструювання моделей та їх практичне застосування.

Складові моделі прийняття рішень

Основа моделі прийняття рішень – тип і організаційна структура підприємства, технологічні особливості, структура центрів відповідальності;

Зміст моделі прийняття рішень – об'єкти обліку витрат (доходів), методи обліку витрат (доходів), оцінка діяльності центрів відповідальності.

Дотримання вимог моделювання дає змогу розробити, по-перше, моделі організації прийняття рішень на підприємствах, а по-друге, моделі фор-

мування об'єктів та методів обліку витрат і доходів та комплексну оцінку діяльності підприємства.

Загальним положенням у теорії моделювання складних систем є те, що будь-яку складну систему необхідно розглядати як сукупність об'єктів (елементів, підсистем тощо), призначених для вирішення деякого визначеного кола завдань. Відповідно, процес функціонування складної системи може бути представлено як сукупність дій її елементів, підпорядкованих єдиній меті.

Аналіз системи управління витратами дає змогу оцінити фактичні показники функціонування підприємства і встановити рівень відповідальності. Це забезпечується за допомогою створення центрів відповідальності, якими будуть виступати підрозділи підприємства, на кожному з них начальник особисто відповідає за показники функціонування. У свою чергу, центри відповідальності С.Ф. Голов розглядає як сегмент (сферу) діяльності, в межах яких встановлено персональну відповідальність керівника за показники діяльності, які він контролює [7, с. 406]. Для здійснення такого контролю необхідна відповідна система обліку, яка забезпечувала б збирання, обробку та передавання інформації про результати діяльності кожного центру відповідальності.

Метою такого аналізу є нагромадження показників за затратами й надходженнями для кожного окремого центру формування витрат, щоб виявити відхилення від цільових показників і з'ясувати їх причини. Для кожного центру визначаються цілі й завдання, зокрема й облікові, тобто правила того, яка інформація, з якою періодичністю, куди й ким має надаватися. Зазначений процес здійснюється за певними напрямками пошуку необхідної інформації, що вчасно і у потрібній формі надходить особам, уповноваженим приймати рішення.

Коли йдеться про стратегічне управління, необхідним є визначення термінових дій для досягнення поставлених цілей у майбутньому, при цьому необхідно виходити з того, що як в оточенні, так і у внутрішньому середовищі обов'язково відбуваються зміни.

Тобто при стратегічному управлінні ніби здійснюється погляд з майбутнього в теперішнє, визначаються і виконуються певні заходи у даний час, щоб забезпечити бажаний стан підприємства в майбутньому.

При нестратегічному управлінні розробка програмних дій починається з аналізу внутрішніх можливостей і потенціалу підприємства. При такому традиційному підході часто виникають ситуації, коли підприємства не у змозі досягти своїх цілей через те, що з часом змінюються умови як у безпосередньому оточенні (покупці, постачальники, конкуренти і т. ін.), так і в макрооточенні (зміни у законодавстві, податковому кодексі, політиці уряду тощо).

Зазначимо, що термін "стратегічне управління" увійшов до наукової літератури на початку 70-х років для встановлення різниці між оперативним або поточним управлінням на рівні виробництва і управління, що здійснюється на вищому щаблі. Необхідність в цьому була викликана, у першу чергу, прискоренням змін у зовнішньому середовищі підприємств. Розробка цілей стратегічного управління знайшла своє відображення у працях зарубіжних авторів, таких як І. Ансофф [1], П. Друкер [2] М. Портер [4] та ін. Головна ідея, відображена в більшості робіт провідних спеціалістів (С.Ф. Го-

лов, В.С. Ленъ, Л.В. Нападовська та ін.) зі стратегічного управління і можливостей переходу від поточного управління до стратегічного, полягає в необхідності перенесення центру уваги вищого керівництва з внутрішнього середовища підприємства на зовнішнє середовище.

Розвиток паливно-енергетичного комплексу України істотно залежить від розвитку транспортної системи. Нафту і нафтопродукти можна транспортувати різними видами транспорту: залізничним, водним, трубопровідним та автомобільним. Кожний вид транспорту має економічно обґрунтовану сферу використання, яка залежить від об'єму і дальності перевезень.

Трубопровідний транспорт нафти і нафтопродуктів, порівняно з іншими видами транспорту, характеризується низкою цінних переваг, а саме: низькою собівартістю транспортування, невеликими питомими капітальними затратами на одиницю транспортної роботи і швидкою окупністю затрат, безперебійним постачанням, що практично не залежить від кліматичних умов, незначними втратами нафти і нафтопродуктів при транспортуванні, можливістю перекачування кількох сортів нафти чи нафтопродуктів по одному трубопроводу, можливістю нарощування пропускної здатності трубопроводу за рахунок будівництва додаткових насосних станцій і прокладання паралельних ділянок. Все це зумовило широке застосування трубопровідного транспорту нафти і нафтопродуктів як у нашій країні, так і за кордоном.

У теоретичній літературі існує ще цілий ряд визначень, в яких наголос робиться на ті чи інші аспекти і особливості стратегічного управління або на його відмінність від звичайного управління. Для наведення повного визначення стратегічного управління, на нашу думку, необхідно порівняти його з оперативним управлінням, яке практикувалося до появи стратегічного управління. Порівняння проведемо за такими ключовими характеристиками управління.

Місія, або призначення. Оперативне управління – це виробництво товарів і послуг з метою отримання доходу від їх реалізації. Стратегічне управління – це виживання організації у довготерміновій перспективі з допомогою встановлення динамічної рівноваги з навколишнім середовищем.

Зосередження уваги менеджменту. Оперативне управління – спрямування уваги всередину організації, пошук раціональних шляхів ефективного використання ресурсів. Стратегічне управління – спрямування уваги ззовні організації, пошук можливостей у конкурентній боротьбі, відстежування і адаптація до змін в оточенні.

Врахування фактора часу. Оперативне управління – це орієнтація на короткотермінову і середньотермінову перспективи. Стратегічне управління – це орієнтація лише на довготермінову перспективу.

Фактор побудови системи управління. Оперативне управління – це управлінські функції і організаційні структури, процедури, техніка і технологія. Стратегічне управління – це колектив працівників, системи інформаційних технологій та ринок.

Управління персоналом. Оперативне управління – це ставлення до працівників як до ресурсу організації і виконавців окремих робіт і функцій. Стратегічне ж управління розглядає працівників як основу організації, її цінність і джерело прибутку.

Оцінка ефективності. Оперативне управління означає, що ефективність діяльності і управління визначається як категорія, що відображає прибутковість і раціональність використання виробничого потенціалу. Стратегічне управління означає, що ефективність діяльності і управління визначається тим, наскільки своєчасно і точно організація у стані реагувати на нові запити ринку і видозмінюватись залежно від зміни навколишнього середовища.

Узагальнюючи розглянуті особливості стратегічного управління і наведені визначення, під стратегічним управлінням матимемо на увазі такий вид управління підприємством, який базується на людському потенціалі як основі організації, орієнтує виробничу діяльність на запити ринку, здійснює гнучке регулювання і своєчасні зміни в організації, що відповідають змінам навколишнього середовища, а також дають змогу отримати конкурентні переваги, які у сукупності допомагають організації вижити і досягти своєї мети у довготерміновій перспективі.

Оперативна інформація на підприємствах з транспортування нафти й газу формується регулярно (щоденно, щотижня, щогодинно) й використовується на нижчому рівні управління. Оперативні рішення належать до повністю структурованих завдань і приймаються за умови незначного ризику. Оперативна інформація підприємств з транспортування нафти й газу включає: нарошування обсягів транзиту газу; стан розрахунків з дебіторами та кредиторами; дотримання термінів постачання; продуктивність праці та ефективність використання основних засобів, надання послуг з транспортування нафти й газу; підвищення енергоефективності компресорних станцій тощо.

Стратегічну інформацію підприємств з транспортування нафти й газу використовують керівники вищих рівнів управління для планування стратегії підприємства та оцінки її досягнення. Стратегічна інформація формується нерегулярно (за необхідністю або потребою), а прийняття стратегічних рішень здійснюється в умовах значної невизначеності та ризику.

До складу стратегічної належить інформація: можливості та перспективи залучення довгострокових кредитів, результати оцінки за довгостроковими вкладеннями, прибутковість основних сегментів діяльності, перспективи виходу на нові ринки та можливості розширення існуючих ринків та інше.

Міжнародний та вітчизняний досвід свідчить, що у сучасних умовах найбільш ефективним інструментом підвищення якості та конкурентоздатності продукції (послуг) є розроблення, впровадження та постійне удосконалення на підприємствах систем управління якістю (СУЯ) навколишнім середовищем, фінансами, промисловою гігієною та безпекою праці, іншими системами управління.

Роботи у цьому напрямі у ДК "Укртрансгаз" ведуться з 1999 р. Вони були ініційовані керівництвом Компанії з метою удосконалення діяльності ДК "Укртрансгаз", зменшення невиробничих витрат, підвищення ефективності і якості виробничих процесів. На першому етапі було розроблено Політику Компанії у сфері якості, Екологічну політику, а також стратегію дій. Роботи з реформуванням діючої системи якості у Компанії починались з аналізу її стану. Під час проведеного аналізу були виявлені та описані ключові

процеси СУЯ та їх взаємодія. Для кожного процесу було розроблено модель, в якій встановлено: його мета, вхідні та вихідні дані, необхідні ресурси, інфраструктуру, виробниче середовище тощо, засоби та методи моніторингу показників якості та ефективності процесу.

У ході розроблення та впровадження у ДК "Укртрансгаз" СУЯ, згідно з вимогами ДСТУ ISO 9001, та системи управління навколишнім середовищем, згідно з вимогами ДСТУ ISO 14001, між ними виявлено багато спільного, що стало підґрунтям для побудови інтегрованої системи управління якістю та довкіллям.

Звідси можна зробити висновок, що система бухгалтерського обліку – це інтегрована система, яка повинна не лише характеризувати фінансовий стан і результати минулої діяльності підприємств, але й "виробляти" інформацію для прогнозування, аналізу, контролю та прийняття управлінських рішень.

Отже, проаналізувавши методику моделювання оперативних та стратегічних рішень у системі управління підприємств з транспортування нафти й газу, необхідно зазначити, що для досягнення бажаних результатів керівник підприємства не повинен обмежуватись традиційними моделями, які включають виключно фінансові показники, а все більше звертатись до інформації не фінансового характеру. Використання показників не фінансового характеру пояснюється намаганням розширити власні вимірювальні системи та інформаційну базу для прийняття управлінських рішень.

На нашу думку, запропонована методика оперативного та стратегічного управління підприємством забезпечить реальні можливості для ефективного управління підприємством у цілому.

Література

1. Ансофф И. Стратегическое управление/ Пер. с англ.; Под ред. Л.И. Евенко. – Экономика, 1989. – 519 с.
2. Друкер П. Як забезпечити успіх у бізнесі: новаторство і підприємництво. – Київ, 1994. – 213 с.
3. Портер М. Международная конференция/ Пер. с англ. – М.: Международные отношения, 1993. – 402 с.
4. Портер М. Стратегія конкуренції. Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів/ Пер. з англ. – Київ: Основи, 1998. – 390 с.
5. Мізюк Б.М. Системні основи та інструментарій менеджменту підприємства: Монографія. – Львів: Коопосвіта, 2000. – 418 с.
6. Шевченко А.О., Беккер М.В., Педько Б.І., Ключень А.М., Босак В.С., Довгошия О.А. Система управління якістю ДК "Укртрансгаз": досвід розроблення та впровадження. // Нефть и газ, № 8. – С. 34-36.

УДК 330.322:336.717

М.Б. Паласевич – Дрогобицький педагогічний університет

БАНКІВСЬКИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПРОДУКТ: ЙОГО СУТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ

З'ясовано сутнісні характеристики банківського інвестиційного продукту. Розглянуто класифікації банківських інвестиційних продуктів, особливості ціноутворення на них, специфіку конкуренції в галузі та сучасні тенденції, що модифікують банківський інвестиційний продукт.